

Neszmélyi György Iván:

Az arab tavasz politikai és gazdasági hatásai Egyiptomban

A tanulmány áttekintést ad azokról az Arab Tavasz néven közismertté vált, sokszor ellentmondásos folyamatról, amely és amelynek következményei az utóbbi három év során jellemezték, illetve ma is jellemzik Egyiptom belső helyzetét, valamint mindezek hatásait az ország és a régió gazdaságára és biztonsági helyzetére.

A Mubarak elnököt, illetve a nevével fémjelzett harmincévnyi diktatórikus, ám politikai és gazdasági szempontból egyaránt stabil rendszert a 2011. január 25-én kezdődött, forradalomnak nevezett átalakulási folyamat elsöpörte. Ez a fordulat ugyanakkor sem Egyiptomban, sem az arab tavasz által érintett többi országban eddig nem volt képes politikai és gazdasági szempontból kellően stabilizálni ezen országok helyzetét. Ellenkezőleg, a változások a gazdaságra szinte azonnali és erősen negatív következményekkel jártak, és ezek mindmáig éreztetik hatásukat.

Egyiptomban az elhúzódó átmenet, beleértve a mérsékelten radikális iszlám hívei által támogatott, majd 2013 júliusában katonai puccsal eltávolított Mohamed Murszi elnök egyéves hivatali idejét, nem kedvez a gazdaság fellendülésének. A korábbi kedvező gazdasági mutatók (pl. évi 7-10% GDP növekedés) mára szinte semmivé váltak. Az ország belpolitikai válságok sorozatát éli át, miközben a gazdaság stagnál, a magas munkanélküliség, a jövedelmek alacsony szintje fokozza a kilátástalanság érzését az egyiptomi társadalom nagy részében. A jelenlegi helyzetben talán az egyetlen pozitívum, hogy a hadsereg közbelépésének köszönhetően egy időre elhárult az iszlámista fordulat veszélye, illetve az események eddig nem destabilizálták jelentős mértékben a közel-keleti térség biztonságát. Várhatóan azonban hosszú időre lesz szükség ahhoz, hogy Egyiptom belső helyzete megnyugtató módon rendeződjön és a nemzetgazdaság ismét növekedési pályára állhasson.

Bevezetés

A tudományos szakirodalomban is előszeretettel használt ún. „arab tavasz” kifejezés alatt Észak-Afrika és Közel-Kelet többnyire köztársasági államformában működő, de évtizedeken át egyszemélyi vezetés és e vezetők klánjai által irányított diktatórikus rendszerek megdöntésére irányuló mozgalmakat és tevékenységüket értjük. 2010 végétől kezdődően ezek a mozgalmak Tunézia, Egyiptom, Jemen, Líbia és Szíria politikai helyzetét gyökeresen megváltoztatták. A folyamat sajátos, nem véletlenszerű vonása, hogy az események –

* Neszmeélyi György Iván, közgazdaságtudományi PhD, a Budapesti Gazdasági Főiskola docense, a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar címzetes egyetemi tanára, a Külügyminisztérium korábbi munkatársa, volt diplomata. 2009-2011. között a kairói nagykövetség politikai és külgazdasági tanácsosa.

Bahreinben lezajlott kisebb és rövid ideig tartó megmozdulások kivételével – nem terjedtek át a monarchikus államformában működő arab országokra.

Ez utóbbiakban – amelyek egyben többnyire jelentős kőolaj exportőr országok, az egész országra kiterjedő, az uralkodó személyét is érintő átfogó megmozdulásokra nem került sor. Ez egyrészt az uralkodó személye iránt érzett széles körű és feltétlen tisztelet, másrészt az ezen országok nagy részében jellemző, a lakosság széles rétegeire kiterjedő viszonylag magas életszínvonallal magyarázható. A vezetés esetenként engedményekre kényszerült (pl. jordániai politikai reformok, vagy anyagi plusz források mobilizálása Szaúd-Arábiában és Ománban), de a régi rendszer alapjaiban, az uralkodóval együtt érintetlen maradt. Egyiptomban viszont a Mubarak elnököt, illetve a nevével fémjelzett harmincévnyi diktatórikus, ám belpolitikailag és gazdasági szempontból egyaránt stabil rendszert az átalakulási szinte pár nap alatt elsöpörte, ám a fordulat nyomán mindmáig nem tudott létrejönni politikailag és gazdasági szempontból egyaránt életképes, stabil rendszer.

A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a 2011. évi fordulat, valamint az azt követő események milyen politikai és gazdasági következményekkel jártak Egyiptomban. A szerző az arab tavaszt megelőző helyzet bemutatását követően a 2011. január 25. napján kezdődött és erről a napról elnevezett forradalom, illetve az azt követő hároméves időszak politikai eseményeit veszi sorra, majd külön fejezet keretében elemzi a nemzetgazdaságra gyakorolt legfontosabb hatásokat. A tanulmány végén a szerző SWOT-elemzés formájában foglalja össze az Arab Tavasz hatásait Egyiptom jövője szempontjából.

Egyiptom a 2011. évi fordulat előtt

Az Egyiptomban „Január 25-i Forradalom” néven emlegetett 2011. évi fordulat előtti három évtizedben (Anvar Szadat korábbi elnök 1981. évi erőszakos halála után), Mohamed Hoszni Mubarak korábbi alelnök vezetésével, nagyrészt az 1973-as háború veterán katonai vezetői köreire, illetve az állampártként működő Nemzeti Demokrata Pártra (NDP) épülően erős elnöki rendszer működött az országban. A diktatórikus rezsim, mindvégig a rendkívüli állapot feltételei mellett működött, amely fenntartásában kulcsszerepe volt a rendfenntartó szerveknek és a titkosszolgálatok. A szabadságjogok erősen korlátozottak voltak. A rezsim mindvégig határozottan fellépett a politikai és vallási szélsőségekkel szemben, ezért jelenlétük és tevékenységük 2011 előtt nem volt jelentős.

A szekuláris államrend lehetővé tette a mérsékelt muzulmán többség és a mintegy 10%-nyi keresztény kisebbség aránylag békés együttélését. Bár az alkotmány alapvető jogforrásként határozta meg a sariát, az iszlám jogrendszert, *azt ténylegesen csupán a muzulmán lakosságot érintő családjogi ügyekben alkalmazták.* A Mubarak-rezsim szociális intézkedései részeként, többek közt ártámogatást élveztek az élelmiszerek és az energiahordozók, így az ország árszínvonala alacsony maradt. Ez létkérdés volt – és ma is az - a helyi lakosság alacsony jövedelmű, több tízmilliós rétegeinek.

Egyiptom az arab világ egyik legfejlettebb, legsokoldalúbb és legnagyobb gazdaságával rendelkezik, mely Gamel Abdel Nasszer elnöksége (1956-1970) alatt rendkívül központosított

volt, de Szadat és Mubarak elnöksége alatt fokozatosan egyre nyitottabbá vált. 2004 és 2008 között a kormányzat a külföldi tőke Egyiptomba vonzása és a GDP-növekedés elősegítése érdekében gazdasági reformokat vitt véghez. A viszonylag magas GDP-növekedés ellenére az átlagos egyiptomi életkörülmények továbbra is rosszak maradtak, amely hozzájárult az általános elégedetlenséghez, és a 2011-es forradalom kitöréséhez. A lakosság követeléseire válaszként az egyiptomi kormány felfüggesztette a gazdasági reformok végrehajtását és drasztikusan növelte a szociális kiadásokat.¹

Egyiptom nemzetgazdasága egészen a változások megkezdődéséig kifejezetten szilárd lábakon állt. A nemzetgazdaság struktúrája, az éves GDP-hez való hozzájárulás alapján 2010-ben, a Mubarak-rendszer utolsó teljes évében, fő ágazatonként a következő volt: mezőgazdaság: 14%, ipar: 37,5%, szolgáltatások: 48,3%². Foglalkoztatás szempontjából az agrár-, illetve ipari ágazat aránya az előbbtől lényegesen eltérő: mezőgazdaság: 32%, ipar: 17%, szolgáltatások: 51%. Az ország szénhidrogén-készletei, a Szezei-csatorna használatából és a turizmusból befolyó összegek³ stabil alapot teremtettek a gazdaság fejlődéséhez. Mindez más ágazatok, pl. a textilipar és a mezőgazdasági export növekvő teljesítménye, továbbá a külföldi működőtőke-befektetések még tovább növelték.

Éppen ezért, valamint a Dr. Ahmed Nazíf korábbi miniszterelnök nevével fémjelzett, 2004-től megindult gazdasági reformfolyamatoknak köszönhetően az ország komolyabb veszteség nélkül élte túl a világgazdasági válság 2008-2009. évi szakaszát.⁴ 2010-ben a GDP nominálértéke 218,5 Mrd USD volt, vásárlóerő paritáson (Purchasing Power Parity – PPP) pedig megközelítően 500 Mrd USD.⁵ A 83 milliós lakosságra vetítve ennek egy főre jutó volumene kb. 6.000 USD-t tett ki. A bruttó hazai termék növekedése a megelőző tíz évben átlagosan 7-8 %-ot ért el, amely 2008 őszen kirobbant nemzetközi világgazdasági válság hatására is csak 2-3%-kal csökkent.

Egyiptom legfontosabb kiviteli cikkei 2010-ben az exportban mintegy 51 %-os részesedéssel a szénhidrogén-származékok voltak, a 38%-ot képviselő ipari készáruk (textil, ruházat, lábbeli), valamint a gyapot és más mezőgazdasági termékek. Az egyiptomi gazdaságban emellett fontos szerepet töltek be az idegenforgalomból, a Szezei-csatorna üzemeltetéséből és a külföldi átutalásokból, nagyrészt a külföldön dolgozó egyiptomi vendégmunkások hazautalásaiból származó bevételek. A 2007/2008-as pénzügyi évben⁶, tehát

¹ *Egyiptom - Üzletkötés és vállalat alapítás – tudnivalók magyar vállalkozók számára*, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézete, 2013. 31 o.

² *The World Factbook 2011*, CIA, becsült adatok. <https://www.cia.gov/library/publications/download/download-2011/index.html>. Internetről letöltve: 2014. március 09.

³ Több, egymástól eltérő adat is fellelhető a forradalom előtti évekről. A 2009/2010. évre vonatkozóan 8,72 Mrd USD, Andrew Jeffreys (szerk.): *The Report – Egypt 2011*. Oxford Business Group. Más forrás szerint Egyiptom 2010-ben 12,5 Mrd USD bevételre tett szert: Shaimaa Fayed: Egypt 2011 - Tourism revenues seen down by a third. *Reuters (online)*. 2011. december 13. <http://www.reuters.com/article/2011/12/13/uk-egypt-tourism-idUSLNE7BC03720111213>, internetről letöltve: 2014. március 09.

⁴ Porouchaná egyiptói gazdaság. *Patria Online*. 2012. március. 29. <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2037144/porouchana-egypti-ekonomika.html?culture=en-US>, internetről letöltve: 2014. március 01.

⁵ *Country and region fact sheets (Egypt)* Ministry of Foreign Affairs and Trade of Australia, <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/egyp.pdf> (2013.)

⁶ Egyiptomban a hivatalos pénzügyi év július 1-jén kezdődik és a következő naptári év június 30-án fejeződik be.

még a nemzetközi gazdasági-pénzügyi válságot megelőzően, 13.2 Mrd USD⁷ érkezett az országba (ez a tárgyévi GDP 8%-nak felelt meg), a Szezi-csatorna használatából pedig többé-kevésbé egyenletesen évi kb 5 Mrd USD bevétel származott(2,1%), ez utóbbi a forradalom után sem változott lényegesen (2011-ben 5,22, ill. 2012-ben 5,13 Mrd USD).⁸

A forradalmat megelőzően – a lakosság túlnyomó részét érintő szegénység mellett – leginkább két területen voltak tapasztalhatóak negatív jelenségek. Az egyik a foglalkoztatás, a viszonylag magas, 10% feletti munkanélküliség, másrészt a külföldi működőtőke-befektetések jelentős visszaesése.

A 2011. január 25-i forradalom és politikai következményei

Egyiptom esetében 2011. január 25-én kezdődtek az ország több nagyvárosában (Suez, Alexandria) – Mubarak országlása során első alkalommal – olyan horderejű megmozdulások, amelyeket, a korábbiakkal ellentétben, a rendőri erők már nem tudtak megfékezni. A közvetlen kiváltó ok az élelmiszerárak emelkedése, a kenyér és más alapvető cikkek ártámogatási rendszerének kilátásba helyezett megszüntetése volt.

Az események kirobbanásának nyilvánvalóan bátorítást adott a néhány héttel korábban történt tunéziai fordulat, amelynek során Ben Ali államfő a tömegek kitartó megmozdulásai láttán, és a hadsereg nyomására távozott a hatalomból és az országból. Egyiptomban azonban némileg más volt a kiindulási helyzet, hiszen itt – Ben Alival ellentétben – egy olyan elnök vezette az országot 30 éven át, aki a hadsereg köreiből emelkedett ki, és egészen az utolsó pillanatig élvezte a fegyveres erők támogatását. Ráadásul Tunézia nem szomszédos ország Egyiptommal, a köztük elhelyezkedő Líbiában pedig csak három héttel később kezdődött meg Kadhafi ezredes uralmát megdőntő polgárháború.

Egyiptomban a társadalmi feszültségnek már régóta voltak kézzelfogható jelei, - hiszen a gazdasági és demográfiai problémák már évek, sőt évtizedek óta kumulálódtak, ám a lakosság elégedetlenségének megnyilvánulásai egészen január 25-ig elszigetelt jelenségek voltak, amelyeket ráadásul a rendfenntartó erők csírájukban elfojtottak. Még nemzetközi elemzők is kevésbé tartották valószínűnek, hogy a tunéziai példa megismétlődik. Annak illusztrálására, hogy a január 25-i forradalomra sem Egyiptomban, sem külföldön nem számítottak, magyar vonatkozású példa említhető, hiszen 2011. január 22-25. között miniszterelnöki látogatásra került sor Kairóban, ahol még ezekben a napokban is nyugalom volt.

A fogyasztói ártámogatási rendszer leépítését már a korábbi gazdasági reformprogramok kidolgozása során is célul tűzték ki, ám megvalósítását politikai okokból sokáig nem tették meg (valójában máig sem került erre sor). A támogatási rendszer megszüntetésének célja egyrészt az áraknak a valós termelési költségekhez, illetve a világpiacon realizálhatókhoz való igazítása, másrészt a költségvetés terheinek csökkentése lett volna. A

⁷ *African Economic Outlook* – Egypt <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/countries/north-africa/egypt/>; <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/2013/PDF/Egypt%20-%20African%20Economic%20Outlook.pdf>, internetről letöltve: 2014. március 09.

⁸ Egypt: Suez Canal Revenues Hit U.S.\$ 5.13 Billion Last Year. *AllAfrica (online)*. 2013. január 11. <http://allafrica.com/stories/201301140765.html>, internetről letöltve: 2014. március 09.

felszabaduló pénzeszközökből a kormányzat gazdaságélénkítő-ösztönző csomagot kívánt volna finanszírozni.

A fogyasztói ártámogatási rendszer fenntartása az egyiptomi költségvetés egyik legnagyobb kiadási tétele, amely a GDP mintegy 13%-át tette, illetve teszi ki ma is. Még a 2011/2012-es pénzügyi évben is összességében 18 Mrd. USD-t tett ki az élelmiszerek és energiahordozók árának állami támogatása.⁹

Mindehhez azonban a háttérben a társadalmi feszültség számos más oka is fellelhető volt: munkanélküliség, alacsony minimálbér, kilátástalanság, különösen a fiatal generáció tagjai körében. Doaa, S. - Z. Zaazou tanulmányában rámutat arra, hogy közvélekedés szerint az egyiptomi lakosság mintegy 40%-a él a napi kétdolláros jövedelmi szintnek tekintett szegénységi küszöb alatt.¹⁰ A World Development Indicator 2011. évi adataira és más forrásokra alapozott vizsgálataik szerint ez az arány 2005-2010 között „mindössze” 17,5-23% között alakult, de tendenciájában növekvő és így is mintegy húszmillió lakost érint.

Az utcára vonuló tömegek követeléseik azonban szinte rögtön túlnőttek a pusztán gazdasági kérdéseken, és első helyre került az elnök és klánjának távozása, valamint ennek nyomán mélyreható politikai reformok kikényszerítése.

A rendőrség nagy erővel igyekezett megfékezni és elfojtani a megmozdulásokat. Olyannyira, hogy a fellépésük során elkövetett durva túlkapások miatt Mubarak elnök feloszlatta a rendőri szerveket majd a középületek és közcélú létesítmények védelmét a hadsereg vette át. Még január végén részleges kormányátalakítás is történt, ám ezt sem belföldön, sem mértékadó nemzetközi vélemények nem tartották elegendőnek. A tovább folytatódó megmozdulások és részben a nemzetközi nyomás hatására Mubarak 2011. február 11-én lemondott, a hatalmat ideiglenesen a hadsereg vette át.

A kairói őrsváltás után kezdődő átmeneti korszakban a hatalom centrumába a Fegyveres Erők Legfelsőbb Tanácsa (Supreme Council of the Armed Forces, SCAF) került. A korábban az államfő irányítása alatt álló, Mubarak lemondásában kulcsszerepet játszó, tizenkilenc fős testület élére Mohamed Huszein Tantávi védelmi és hadiipari miniszter került. A tábornok ideiglenesen az államelnöki teendőket is átvette.¹¹ Tantávi feloszlatta a Parlament mindkét házát, illetve Ahmed Shafik vezetésével ügyvezető kormányt nevezett ki, amelyben helyet kapott az előző kormányzat több minisztere is.

⁹ Rohác, D.: *Solving Egypt's Subsidy Problem. Policy Analysis* No. 741. 2013. november 6. 24. o. Cato Institute Washington, DC USA http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa741_web_2.pdf - . Internetről letöltve: 2014. január 03.

¹⁰ Doaa S. Abdou, Z. Zaazou: The Egyptian Revolution And Post Socio-Economic Impact. *Middle East Economic Association - Topics in Middle Eastern and African Economies*. Vol. 15, No. 1, May 2013. 24 o. <http://www.luc.edu/orgs/meea/volume15/pdfs/The-Egyptian-Revolution-and-Post-Socioeconomic-Impact.pdf>, internetről letöltve: 2014. január 03.

¹¹ Gazdik Gyula: Egyiptomi belpolitikai átalakulás a poszt-mubáraki korszakban, *Külügyi Szemle*. 2012. 1. sz 144-165. o.

A lassan konszolidálódó helyzet azonban 2012 nyarán megváltozott. A június 16-17-ei, viszonylag tiszta elnökválasztáson Mohamed Murszi, a mérsékelt radikalizmus vonalat képviselő Muzulmán Testvériség csoport jelöltje győzött a szavazatok 51,7 százalékával.¹²

Murszi, elnöksége alig egyetlen esztendeig tartott, nem volt képes, talán nem is törekedett arra, hogy azt az egyiptomi nemzet egységét megőrizze. Egyiptom lakossága mindenekelőtt szabadságjogok és jobb élet elérése céljával lázadt fel Mubarak elnök rendszere ellen, és nem azért, hogy a mérsékelt iszlám többség és a mintegy 10 milliós kopt keresztény kisebbség korábban aránylag békés egymás mellett élésén alapuló, szekularizált társadalmi berendezkedést egyre inkább vallási alapúvá váló újabb diktatúra váltsa fel. Murszi nemzetközi fogadtatása is általában negatív volt, annak ellenére, hogy demokratikus választásokon jutott hatalomra. Az iszlám radikálisabb formájának esetleges térnyerésére, a belső megosztottságra, sőt, a Camp David-i megállapodás esetleges revíziójának eshetőségére nemcsak a nemzetközi közösség és a keresztény kisebbség, de még az ország mérsékelt muzulmán lakosai is súlyos, destabilizáló kockázati tényezőként tekintett. Sokan úgy vélték, hogy egy, a ma is súlyos következményeket hordozó nemzetközi esetekhez (pl. Irán, Pakisztán) hasonló forgatókönyv valósulhat meg Egyiptomban.

Pakisztán például vallási frontvonal, olyan értelemben is, hogy az iszlám mérsékelt, és harcos fundamentalista vonala közötti összecsapás színtere, és alapítása (1947) óta is ingatag, bizonytalan lábakon áll az ország. Holott első elnöke Muhammad Ali Jinnah és értelmiségi hívei olyan világi államot álmodtak, ahol demokratikus pilléreken nyugszik az ország, s ahol az iszlám nem politikai, hanem kulturális tényező. Ám fokozatosan az ország „iszlamisálódásának” lehettünk tanúi, a fundamentalista szárny lélekszámához képest sokkal nagyobb politikai szerepet, súlyt kapott, olyannyira, hogy már Pakisztán világi államiségét is többen megkérdőjelezzik.¹³

Egyiptomban egyre gyakoribbá és nagyobb léptékűvé váltak a Murszi elnök, illetve a Muzulmán Testvériség elleni megmozdulások. 2013. június 30-án – Murszi hivatalba lépésének első évfordulóján – Egyiptom-szerte összesen 14 millió ember vonult az utcákra, követelve az elnök azonnali lemondását. A kezdetben békés megmozdulás eldurvult, számos halálos áldozatot követelt. Ezzel párhuzamosan Kairó egyes részein Murszi-párti megmozdulások is történtek, amelyek szintén erőszakba torkolltak. Miután Murszi közölte, hogy nem hajlandó hivatali tisztségéből távozni – holott ezt, a lakossági megmozdulásokon túl, ekkor már a hadsereg vezetése is követelte – az események a következő napokon át folytatódtak és tovább eskalálódtak.

2013. július 1-jén a hadsereg elsőszámú vezetője, Abdul Fatah al-Szizsi tábornok ultimátumban követelte Murszi távozását, majd ennek határideje elteltével, július 3-án elmozdította, házi őrizetbe helyezte, majd letartóztatta Murszit, akit bíróság előtt vonnak majd felelősségre (A 2013 novemberében megtartott első tárgyalást immár kétszer is elhalasztották.) Mindezzel párhuzamosan a Muzulmán Testvériség több más vezetőjét is

¹² Kirkpatrick D. D: Named Egypt's Winner, Islamist Makes History. *The New York Times*. 2012. június 24. <http://www.nytimes.com/2012/06/25/world/middleeast/mohamed-morsi-of-muslim-brotherhood-declared-as-egypts-president.html?pagewanted=all&r=0>, internetről letöltve: 2014.március 03.

¹³ Nadicsán József: *Pakisztán dilemmái*. In: Hamar Farkas. (szerk.) *Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok* - 2. kötet: a BGF KVIK KÖT tanulmánykötete - 2013/2. 96-102. o.

letartóztatták. A hadsereg felfüggesztette az ország alkotmányát, továbbá ideiglenes államelnöki tisztséggel bízta meg Adly Manszúrt, az Alkotmánybíróság vezetőjét azzal, hogy a rövidesen kiírandó újabb államfői és parlamenti választásokig hozzon létre szakértői kormányt és annak révén irányítsa az országot.

A hadsereg lépését – amely de jure katonai puccs volt egy demokratikusan megválasztott vezető ellen – mégis az egyiptomi lakosság egyik része, az üzleti körök és a nemzetközi közösség egy része megkönnyebbüléssel fogadták. Az új helyzet legitimizálását jelentős mértékben segítette, hogy a hadsereg intézkedését nyilatkozatban támogatta Ahmed el-Tayeb, az Al-Azhar nagysejkje, Egyiptom, illetve az Iszlám szunnita ágának legmagasabb rangú vallási vezetője, II. Tawadros kopt ortodox pápa, II, valamint Mohamed El-Baradei nemzetközileg ismert vezető ellenzéki politikus is. Az egyiptomi belső helyzet, a katonai hatalomátvételnek köszönhetően, közjogi értelemben ugyan stabilizálódott, ugyanakkor az erőszakba torkolló tömeges megmozdulások, - most már elsősorban Murszi hívei részéről, - országszerte tovább folytatódtak. A radikalizálódó iszlám csoportok támadásainak egyre inkább az országban élő keresztény közösségek váltak céltábláivá. 2013. augusztus közepére a helyzet ismét feszültté vált, emiatt a külföldi turistákat az addig biztonságosnak tekintett tengerparti célállomásokra szállító repülőjáratokat leállították.

A saját bevallása szerint mintegy egymillió tagot számláló Muzulmán Testvériséget 2013. szeptemberben betiltották, azzal az indokkal, hogy erőszakra bujtotta fel a jelöltjeként megválasztott, majd a hadsereg által megbuktatott államfő, Mohamed Murszi híveit. Ezt követően a helyzet átmenetileg stabilizálódott, szeptember utolsó hetétől kezdődően ismét elindultak a korábban leállított nemzetközi charterjáratok, és az Egyiptomba irányuló külföldi turizmus újbóli, bár szerény mértékű felfutásának indult. Érdeemes megemlíteni, hogy Murszi és a Muzulmán Testvériség hatalomból való eltávolítását a nemzetközi közösség egy része viszont negatívan ítélte meg, például komoly, a nagykövetek kiutasításáig fajuló diplomáciai feszültség alakult ki Kairó és Ankara között 2013 novemberében. Ennek konkrét kiváltó oka Recep Tayyip Erdogan török miniszterelnök több, egymást követő megnyilatkozása volt. Ezekben Erdogan élesen bírálta Mohamed Murszi elnök leváltását és az iszlamistákat sújtó elnyomó intézkedéseket, hozzátéve, hogy nem tiszteli azokat, akik puccsal ragadják magukhoz a hatalmat, és Murszi szabadon engedését szorgalmazta. Hangsúlyozta ugyan, hogy nem az egyiptomi emberek ellen szólalt fel, hanem a demokrácia mellett, ám a kairói külügyminisztérium szóvivője a török kormányfő szavait Egyiptom belügyeibe való beavatkozásnak minősítette, amely ráadásul „provokálja az embereket és olyan erőt támogat, amely aláásná a demokratikus Egyiptom intézményeit”.¹⁴

Egyiptomot 2013. végén is a kétségek és a bizonytalanság jellemezte. A belső helyzet ismét pattanásig feszült az, alkotmányról történő népszavazás miatt, illetve a parlamenti választások közeledtével. Az erőszakos cselekmények országszerte ismét gyakoribbakká váltak. A Nílus-deltájában fekvő Anasz város katonai parancsnokságánál pokolgépes robbantást követtek el. A kairói Al-Azhar egyetemen és környékén – amelyet sokan nemcsak az iszlám szunnita ágának, de egyben a Muzulmán Testvériség szellemi központjának is tartanak

¹⁴ „Erdogan: Nem tisztelem azokat, akik puccsal jutnak hatalomhoz”. *Euronews*. 2013. november 24. <http://hu.euronews.com/2013/11/24/erdogan-nem-tisztelem-azokat-akik-puccsal-jutnak-hatalomhoz> - Internetről letöltve: 2014. január 03.

- december végén többször összecsaptak a diákok a rendfenntartókkal. Ezek során hatan meghaltak, az egyetem épületét felgyújtották. Manszúra város rendőrségi központja ellen öngyilkos merényletet követtek el, amely tizenhat ember, többségében rendőrségi újonc halálát okozta. Ennek hatására a hadsereg által támogatott átmeneti kormány a Muzulmán Testvériséget terrorszervezetté nyilvánította. Sajtóforrások szerint általános vélemény, hogy a robbantásokat az Al-Kaida inspirálja, de a kormány a Muzulmán Testvériséget teszi felelőssé, amely egyébként elítélte a támadást ám a kormány lépésére meghirdette a „harag hetét”. A Muzulmán Testvériség teljes vezetősége és több ezer aktivistája börtönben van. Az ellenük folyó perekben hazaárulással és terrorizmussal vádolják őket, ezekért akár halálbüntetés is kiszabható. Terrorszervezetté nyilvánítása még keményebb fellépést tesz lehetővé.¹⁵ Az államfői ambíciókat dédelgető al-Szisi tábornok vezette katonai kormányzat ugyanakkor nemcsak a Muzulmán Testvériség tagjait és követőit, de azokat az aktivistákat is letartóztatja, akik az új rendszerben is követelik a szabadságjogok érvényesülését, és akik főszerepet játszottak a Mubarak-rezsim bukásában.

Egyiptom nemzetgazdaság helyzete a forradalom idején, majd azt követően

Mubarak elnök három évtizedes időszakát követően, az eddig eltelt közel három évet az egyiptomi nemzetgazdaság erőteljesen megsínylette. Az egyiptomi jegybank (Central Bank of Egypt) akkori helyettes kormányzója, *Hisham Ramez* 2011. június elején közölte, hogy Egyiptom devizatartalékai 2011. május végére 27,2 Mrd USD-re csökkentek, (2010 decemberében ez 36 Mrd. USD volt). Ramez szerint a devizatartalék csökkenésének üteme 2011 februárjában és márciusában volt a leggyorsabb, ekkor 3-3 Mrd USD volt a csökkenés, áprilisban már „csak” 2 Mrd, míg május folyamán a fent említett 772 millió USD. Az ország devizatartalékai tehát az eseményeket követően szinte azonnal jelentős apadásnak indultak, hiszen hetekig, helyenként hónapokig akadozott a termelés, és a belső áruhiány kialakulását csak növekvő importtal tudta a kormányzat kivédeni. 2011 első felében összesen nagyjából 8 Mrd. USD-ral apadt az ország devizatartaléka, ám csökkenés ezt követően is tovább folytatódott.

¹⁵ Forrongó Egyiptom. *Euronews*. 2013. december 30. <http://hu.euronews.com/2013/12/30/forrongo-egyiptom/> - Internetről letöltve: 2014. január 03.

1. Táblázat: Egyiptom főbb gazdasági mutatói

		2008	2009	2010	2011	2012	2013(a)
GDP (folyó áron)	Mrd USD	162,4	188,6	218,5	235,6	256,7	262,0
GDP (vásárlóerő-paritáson PPP)	Mrd USD	440,9	465,0	494,9	513,6	534,1	551,4
Egy főre jutó GDP (folyó áron)	USD/fő	2,160	2,453	2,776	2,930	3,112	3,114
Egy főre jutó GDP (vásárlóerő-paritáson PPP)	USD/fő	5,901	6,093	6,344	6,455	6,545	6,653
Munkanélküliségi ráta	%	n.a.	9,4	9,0	12,2	12,5	n.a.
Költségvetés egyenlege	GDP %-a	n.a.	-6,8	-8,1	-10,6	-10,4	n.a.
Államadósság (év végi)	GDP %-a	n.a.	75,6	81,4	85,7	85,0	n.a.
GDP növekedés (reál)	%	7,2	4,7	5,1	1,8	2,2	1,80
Folyó fizetési mérleg egyenlege	GDP %-a	0,5	-2,3	-2,0	-2,6	-3,1	-2,6
Infláció (fogyasztói árindex)	%	11,7	16,2	11,7	11,1	8,6	6,9

Források: Country and region fact sheets of the Ministry of Foreign Affairs and Trade of Australia, Nemzeti Külgazdasági Hivatal - Egyiptom (a): előrejelzés¹⁶

CIA források Egyiptom 2012. évi GDP-jét – hivatalos árfolyam szerint számítva – 256,7 Mrd USD-re becsülik, amelynek ágazati összetétele: mezőgazdaság 14,5%, ipar 36,9 %, szolgáltatások: 48,6%.¹⁷ A gazdaságon belül a szolgáltató szektor adja a GDP legnagyobb részét, közel a felét. Legjelentősebb ezen belül a kis- és nagykereskedelem, a közlekedés és távközlés, a pénzügyi, biztosítási és ingatlanszektor, valamint a turizmus. A GDP bő egyharmada az iparból származik, melynek legjelentősebb ágazatai a cementipar, a vas- és acélgégyártás, a közúti járműgyártás, a gyógyszeripar, a textilipar, valamint a növényvédő szerek és műtrágyák gyártása. A mezőgazdaságban a déligyümölcsök és zöldségek, az olívaolaj, az olajos magvak termelése és a különféle fűszerek előállításai meghatározó. A gabonafélék termelése és az állattenyésztés nem képes fedezni a lakosság folyamatosan növekvő szükségleteit, az ország ezekből tartósan behozatalra szorul. Ezen kívül meghatározó az energiaszektor, főként az olaj- és gáz-, illetve a villamosenergia-termelés.

Az ország külkereskedelmi egyenlege is romlott, a mérleghiány a 2009. évinek közel a kétszeresére emelkedett 2012-ben. Bár az export kismértékben növekedett, az adatok alapján az import növekedése jóval nagyobb mértékű. Egyiptom legfontosabb külkereskedelmi partnere az Európai Unió, tagállamai közül legjelentősebb partnere Olaszország.

2. Táblázat: Egyiptom külkereskedelmi forgalma milliárd dollárban

	2009.	2010.	2011.	2012.
Áruforgalmi egyenleg	-16,8	-26,5	-29,4	-32,9
Export	23,1	25,0	28,0	26,8
Import	39,9	51,5	57,4	59,7

Forrás: Nemzeti Külgazdasági Hivatal (HITA), <http://www.hita.hu/Region/Egypt/Info> (2013.)

¹⁶ Country and region fact sheets (Egypt) of the Ministry of Foreign Affairs and Trade of Australia, <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/egyp.pdf> (2013.); Nemzeti Külgazdasági Hivatal, <http://www.hita.hu/Region/Egypt/Info> (2013.) Internetről letöltve: 2014. március 01.

¹⁷ The World Factbook. CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>, internetről letöltve: 2014.január 03.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézete által 2013-ban készített – az írásban már előzőleg is hivatkozott – tanulmány¹⁸ felsorolja Egyiptom 2012. évi legfontosabb exportpartnereit: USA (8,2%), India (7,0%), Olaszország (6,7%), Szaúd-Arábia (6,3%), Németország (4,4%), Franciaország (4,2%), illetve import-partnereit: Kína (11,9%), USA (8,0%), Törökország (5,3%), Olaszország (5,1%), Németország (4,6%), Oroszország (4,4%), India (4,1%). Ugyanezen tanulmány szerint Egyiptom Legfontosabb exporttermékei a nyersolaj és kőolajtermékek, pamut, textilek, fémtermékek, vegyszerek, feldolgozott élelmiszerek, míg importtermékei: gépek és berendezések, élelmiszerek, vegyszerek, faipari termékek, üzemanyagok.

Az egyiptomi jegybanktól származó információk szerint 2013. február végére 13,5 Mrd USD-ra apadt az ország devizatartaléka. Az utóbbi hónapokban viszont ez lassan emelkedni kezdett, bár ez részben az Arab-öböl menti országok által nyújtott mentőöv-szerű csomagoknak volt köszönhető. 2013. októberi sajtóinformációk szerint az ország devizatartaléka 18,9 Mrd USD-ra emelkedett, elérve ezzel a forradalom előtti szint alig több, mint felét.¹⁹

Az események következtében az ország egyik legfontosabb bevételi forrását jelentő idegenforgalom (2010-ben 12,5 mrd. USD) 2011 első negyedévében szinte a nullára redukálódott, és a teljes év folyamán összesen csak 9 Mrd-t ért el.²⁰

A Sínai-félszigeten egymás után több alkalommal elkövetett szabotázsakciók hosszú időre megbénították Egyiptom földgázexportját Izraelbe, továbbá Jordániába (illetve azon keresztül más országokba). A termelés a béremelést és egyéb követelésekkel előálló sorozatos sztrájkok miatt hetekre leállt. A Kairói Értéktőzsde összeomlását csak annak, közel két hónapra történt bezárása árán lehetett megakadályozni.

Az egyiptomi Országos Tervezési Intézet 2011. május végi becslése szerint az egyiptomi nemzetgazdaságot a január 25-i forradalom óta – azaz összesen négy hónap leforgása alatt összesen mintegy 70 Mrd egyiptomi font (kb. 8 Mrd EUR) veszteség érte, ide értve a feldolgozóipar, az idegenforgalom, az építőipar és más ágazatok, továbbá az adóbevételek visszaesését, valamint a Szezi-csatorna használatából származó bevételek csökkenését. *Szamid Radwan* akkori pénzügyminiszter hangsúlyozta, hogy a központi költségvetésre háruló nehézségeket még tovább fokozta, hogy az államilag szubvencionált javakra – összhangban a tiltakozó megmozdulásokon elhangzott követelésekkel – az államnak havonta továbbra is mintegy 3 Mrd USD-nyi összeget kell költenie.

A minden korábbinál negatívabbá váló költségvetési hiány befoltozására a kormány több alkalommal is jelentős összegben bocsátott ki államkötvényeket, például 2011 májusának első napjaiban kb. egymilliárd USD értékben. Már korábban átmeneti jelleggel betiltotta az

¹⁸ *Egyiptom - Üzletkötés és vállalat alapítás – tudnivalók magyar vállalkozók számára*, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézete. Budapest, 2013. 31 o

¹⁹ CBE Governor: Egypt's foreign reserves rose to \$18.9 bn. *Egypt Independent*. 2013. október 23. <http://www.egyptindependent.com/news/cbe-governor-egypt-s-foreign-reserves-rose-189-bn>, internetről letöltve: 2013. december 15.

²⁰ Number of Egyptian tourists down in 2012. *UPI*. 2012. április 13. http://www.upi.com/Top_News/World-News/2012/04/13/Number-of-Egyptian-tourists-down-in-2012/UPI-99871334347061, internetről letöltve: 2013. október 31.

arany minden formában való külföldre vitelét²¹, továbbá intenzív diplomáciai lobbizásba kezdett egyrészt az ország külföldi adósságainak csökkentése (részbeni elengedése, illetve újabb források biztosítása) érdekében.

Talán a hasonló események kapcsán megszokott klasszikus vagy ortodox terápiaiktól, vagy akár az ilyen esetekben természetes úton végbemenő gazdasági-társadalmi folyamatoktól eltérően Egyiptomban – egészen a legutóbbi időkig – a nemzeti valuta (EGP) nem értékelődött le számottevően, és ezzel részben összefüggésben nem szabadult el az infláció sem, amely 2013 folyamán is 10 % alatt²² maradt.

A jegybank és a kormányzat mindvégig határozott álláspontot követett ebben a tekintetben. Az egyiptomi jegybank egyik legmagasabb rangú vezetője alig egy-két hónappal a forradalom kezdete után úgy nyilatkozott, hogy a jegybanknak nem áll szándékában leértékelni az egyiptomi nemzeti valutát, amely értékét a kereslet és a kínálat alakítja, és a jegybank csak akkor lép közbe, ha külső beavatkozást érzékelnek akár a keresleti, akár a kínálati oldalon. Az utóbbi három év mondhatni viharos politikai és kedvezőtlen gazdasági tendenciái ellenére az egyiptomi gazdasági vezetés ebben a kérdésben következetes maradt. Az egyiptomi font kismértékben ugyan veszített a forradalom előtti értékéből az utóbbi három év során, de ez elsősorban az euróval szemben érzékelhető (minden bizonnyal az európai közös valuta erősödése miatt), míg pl. az USA dollárral szembeni árfolyama alig változott.

A nemzeti valuta stabilitásának tudatos, mondhatni erőltetett fenntartása mellett azonban szinte semmivé vált Egyiptom korábbi, kimondottan jónak mondható gazdasági teljesítménye. A külföldi működőtőke-beáramlás a korábbi szint kevesebb, mint felére zsugorodott (2010-ben 4,361 Mrd USD, 2011-ben 2,245 Mrd USD, 2012-ben 1,892 Mrd USD FDI érkezett)²³. Az ipari termelés és az export teljesítménye is – az idegenforgaloméhoz hasonlóan – jelentősen csökkent. Egyedül a nemzetgazdaság primér ágazatainak (olaj- és földgáz-kitermelés, illetve a mezőgazdaság) teljesítménye maradt a korábbiakhoz nagyjából hasonló szinten, továbbá az ország egyik fő bevételi forrása, a Szezi-csatorna használatáért járó befizetések összege sem csökkent számottevően.

A komoly belső gazdasági és társadalmi problémákat tovább erősítette a szomszédos Líbiában lezajló konfliktus, amelynek következtében az ott élő közel 1,5 millió egyiptomi vendégmunkás nagy része hazatért. Ez zavaróan hatott a 2011 tavaszán a mintegy 12 %-os, majd 2013-ban 13,5 %-os munkanélküliséggel küszködő belső munkaerőpiacra, amely normál esetben is legalább 7%-os gazdasági növekedés esetén lett volna csak képes felszívni az országban évente megjelenő 600 ezer új munkavállalót²⁴. Mindemellert a vendégmunkások

²¹ Egypt bans gold exports, miner says not affected. *Reuters (online)*. 2011. február 28. <http://www.reuters.com/article/2011/02/28/ozatp-egypt-gold-idAFJ0E71R01L20110228>, internetről letöltve: 2014. március 01.

²² The World Factbook (CIA) előrejelzésében 9% szerepel. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>, míg az 1. sz. Táblázatban, más forrás szerint 6,9% (Country and region fact sheets of the Ministry of Foreign Affairs and Trade of Australia, <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/egyp.pdf> 2013, internetről letöltve: 2014. március 01.

²³ Nemzeti Külgazdasági Hivatal (HITA) adatai.

²⁴ *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Taking stock of the European Neighbourhood Policy (ENP) Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009 Progress Report Egypt*. Commission Staff Working Document, European Commission, Brüsszel, 2010. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2010/sec10_517_en.pdf, internetről letöltve: 2014. január 03.

távozása nyomán radikálisan csökkentek a külföldön élő egyiptomiak hazautalásai, amely az FDI beáramlás mellett korábban az egyiptomi nemzetgazdaság egyik legfontosabb külső finanszírozási forrása volt.

Egyiptomnak, – a még Murszi elnök idején – sikerült megállapodást kötnie az IMF-fel, amelynek értelmében a nemzetközi hitelért cserébe az egyiptomi kormány komoly megszorító intézkedéseket vállalt. Az adóemléseket és a költségvetési kiadások negyedét fölemésztő állami ártámogatások csökkentését is magában foglaló megállapodás végrehajtása azonban már nem kezdődhetett el. A Muzulmán Testvériség elmozdítását követően Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírségek és Kuvait összesen több mint 12 milliárd dollár támogatást ígért az új egyiptomi ideiglenes kormánynak, amely ennek tudatában elutasította az IMF ortodox receptjét. A kabinet megfontolásai között azonban nemcsak ez játszhatott szerepet, hanem az is, hogy eleve számolt a viszonylag közeli - 2014 elejére tervezett - parlamenti és elnökválasztással. A kormány feltehetően ezért vetette el a megszorításokat, ehelyett már 2013 augusztusában bejelentett egy 3,2 milliárd dolláros gazdaságélénkítő csomagot, amelyet később 4,25 milliárd dollárra bővített, sőt 2014 elejére egy újabb, 3,4 milliárd dolláros ösztönző csomagot helyezett kilátásba.²⁵

3. Táblázat: Az arab tavasz hatásainak SWOT elemzése²⁶ (Egyiptomi jövője szempontjából)

<u>Erősségek</u>	<u>Gyengeségek</u>
<p><i>a) Politikai</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Egyiptom korábbi nemzetközi tekintélyét nagyrészt megőrizte, véleményformáló szerepe az arab világban továbbra is számottevő. - Az ország geostratégiai helyzetéből adódóan továbbra is kulcsfontosságú szereplő - Külpolitikai orientációja még az iszlámista irányvonalat követő erők által támogatott államfő idejében sem változott lényegesen - A hadsereg hagyományosan fontos szerepet játszik az ország életében, támogatottsága jelentős, szerepe pozitív, stabilizáló. Közbelépése akadályozta meg, hogy az ország egyre inkább az iszlámista erők befolyása alá kerüljön. <p><i>b) Gazdasági</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Természeti erőforrásokkal való ellátottsága (pl. energiahordozók, kedvező klimatikus és földrajzi adottságok az idegenforgalom és a mezőgazdasági termelés szempontjából). - Humán-erőforrás (munkaerő) jelentős nagyságrendben rendelkezésre áll. 	<p><i>a) Politikai</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - A vallási közösségek közti viszonylag békés együttélésének egyensúlyi helyzete törékenyebbé vált. - A lakosság jelentős tömegeinek nincs kialakult politikai ideálja, illetve demokráciáról alkotott képe. - A lakosság véleménye erősen megosztott abban a tekintetben, hogy az arab tavasz hozott-e érdemi, pozitív változásokat az ország életében, illetve az egyiptomi emberek számára. Egyiptom ma is a hadsereg által irányított, illetve kinevezett ideiglenes kormányzat és államfő vezetése alatt áll. - Nincs megfelelő jogbiztonság, az alkotmányozási folyamat elhúzódott, a hatályos jogrendet sem tartották és tartják tiszteletben. - Megismétlődhet a 2012. évi forгатókönyv: szabad, demokratikus választásokon ismét az iszlámista irányvonal erői kerülhetnek hatalomra.

²⁵ „Egyiptom a tűzzel játszik”. *Napi Gazdaság*. 2013. november 11. /MTI-Reuters nyomán, internetről letöltve: 2014. január 03.

²⁶ A SWOT elemzés a stratégiai elemzés egyik legelterjedtebb módszere, amely az elemzési területek sokaságának, az elemzés szempontjainak és a sokoldalú alkalmazási lehetőségeinek köszönhető. Alkalmas a környezet valamennyi elemének számbavételére, azok praktikus, gyakorlatban jól értelmezhető szempontok szerinti rendezésére és összekapcsolására. Elemzési területek: külső és belső környezeti tényezők, szempontjai: erősségek (strengths) gyengeségek (weaknesses) lehetőségek (opportunities) veszélyek (threats).

<p>- Az ország az arab tavaszt megelőzően már számottevő gazdasági reformfolyamaton ment keresztül, mely javította alkalmazkodóképességét a világgazdaságban végbemenő változásokhoz, és jelentősen hozzájárult a gazdasági növekedéshez. Az országban nem volt jelentős gazdasági visszaesés, hanem viszonylag stabil alapon állt.</p> <p>- A mindeddig mesterségesen túlértékelt egyiptomi font (EGP) leértékelésének lehetősége adott, amely akár rövidtávon is javíthatja az ország exportpozícióit.</p> <p>- A korábbi nagyszabású mezőgazdasági és településfejlesztési programok folytatódása esetén a lakosság jelentős tömegeinek megoldódhat a lakhatási és foglalkoztatási gondja.</p>	<p>- A politikai és/vagy vallási alapú feszültségek fokozódnak a lakosság csoportjai között és ezek egyre gyakoribb és hevesebb erőszakba torkollanak, amely szélsőséges esetben akár polgárháborúhoz is vezethet.</p> <p><i>b) Gazdasági</i></p> <p>- Az ország lakosságának mintegy fele mélyszegénységben él, számottevő a munkanélküliség.</p> <p>- Az alapvető közszükségleti cikkek ártámogatása és a katonai kiadások továbbra is jelentős terhet rónak a központi költségvetésre</p> <p>- Jelentős csökkenés a gazdasági növekedés mutatóiban és az ország devizatartalékaiban</p> <p>- Az ország devizabevételei szempontjából kiemelt fontosságú ágazatokban (pl. idegenforgalom) jelentős és tartós visszaesés</p> <p>- Egyiptom földrajzi adottságai miatt kiszolgáltatott helyzetben van vízellátás szempontjából. Ez nemcsak az ivóvíz-ellátás, de a mezőgazdasági termelés korlátait is meghatározza, így az ország az alapvető élelmiszerek nagy részét (pl. gabonafélék) hosszú távon is kénytelen importálni.</p> <p>- a lakosság tömegei az Arab tavasztól egyben gazdasági felemelkedésük lehetőségét is remélték, ám ez többnyire nem vált valóra, így erősödik az elégedetlenség.</p>
<p style="text-align: center;"><u>Lehetőségek</u></p> <p><i>Politikai</i></p> <p>- Az EU és AZ USA pozitív hozzáállása az egyiptomi viszonyokhoz, velük fellendülhet az együttműködés, beleértve a külkereskedelmet is.</p> <p>- Az országban 2014-ben ismét szabad választásokat tartanak, amelynek eredményeként – kedvező esetben – stabil, szélsőséges erőktől mentes és a lakosság jelentős részének támogatását élvező törvényhozás és kormányzat jöhet létre.</p> <p>- Az ország ugyanebben az évben olyan új alkotmány fogadhat el, amely biztosítja az ország szekuláris rendjének fennmaradását, az alapvető emberi jogokat és a plurális demokrácia irányában való továbbfejlődés lehetőségét.</p> <p><i>b) Gazdasági</i></p> <p>- A gazdasági-pénzügyi válság szorításának enyhülésével a nemzetközi kereskedelem élénkül, ebben Egyiptom akár a korábbinál is kedvezőbb pozíciót érhet el.</p>	<p style="text-align: center;"><u>Fenyegetések</u></p> <p><i>a) Politikai</i></p> <p>- Más arab országok nehézségei. ill. a palesztin-izraeli megbékélési folyamat is kihatnak Egyiptomra.</p> <p>- Az iszlámista erők a Muzulmán testvériség betiltását követően, más formában újjászerveződhetnek. Ennek során a mérsékelt iszlámistákhoz az egyébként korábban általuk sem nagyon favorizált valóban radikális irányzatok tagjai is csatlakozhatnak, és így a hatalom újbóli megszerzése esetén ténylegesen veszélybe kerülhet az ország az ország szekuláris berendezkedése és jelentősen romolhat a lakosság mintegy tízmilliós keresztény kisebbségének helyzete.</p> <p>- Reális az esélye annak, hogy a katonai kormányzat, vagy akár a választások utáni új, civil vezetés az égető gazdasági vagy társadalmi problémákat nem lesz képes orvosolni, így hamar elveszti népszerűségét és emiatt, valamint az ilyen esetekben várható túlkapasok miatt a lakosság újból tömegesen tiltakozni fog.</p> <p><i>b) Gazdasági</i></p> <p>Jelentős a csökkenés a gazdasági növekedés mutatóiban, és az FDI-beáramlás erőteljes lefékeződése ezt a folyamatot tovább erősíti.</p>

	<ul style="list-style-type: none">- Az elhúzódó belpolitikai instabilitás következtében nem áll helyre a befektetők (és a külföldi turisták) bizalma Egyiptom iránt, és ez hosszabb távon negatív spirált indíthat el a gazdaságban, amelyből, ha bekövetkezik, nagyon nehéz lesz majd kiutat találni.- A növekvő munkanélküliség, a munkaerőpiacra lépő fiatal generáció romló esélyei, a kilátástalanság érzése fokozódó társadalmi feszültséghez, robbansághoz vezethet.
--	--

Összegzés és kitekintés: a jövő rögös útja

Egyiptom az utóbbi három év során elhúzódó belpolitikai válságon ment keresztül, amelyből csak hosszabb távon remélhet megnyugtató kiutat. A jelenlegi belső állapotok pedig mindehhez még mindig nem kedveznek. Az önmagában pozitív fejlemény, hogy a hadsereg közbelépésének köszönhetően az ország megmenekült az erősödő iszlámista dominanciától, annak ellenére, hogy Murszi és az újfent betiltott Muzulmán Testvériség mögött nagyon jelentős tömegek állnak ma is. Így korántsem garantálható, hogy egy következő, demokratikus választások során nem ismétlődik-e meg a 2012. évihez hasonló, az iszlám mérsékelt, illetve radikális támogatóinak előretörésével jellemezhető fordulat. Az is pozitívum természetesen, bár a gazdasági stabilizáció szempontjából messze nem elegendő, hogy a széleskörű megmozdulások nem vezettek általános, nyílt, fegyveres polgárháborúhoz, vagy az, hogy – részben a legfontosabb egyiptomi iszlám vallási vezetők visszafogottságának köszönhetően – a lakosság muzulmán és keresztény közösségei közötti olykor éles súrlódások nem eszkalálódtak tartós és általános konfliktussá. Említést érdemel, hogy az ország vezetése külpolitikai szempontból többé-kevésbé megőrizte korábbi stabil arcukat és szerepét. Bár többször, különösen a Murszi-adminisztráció idején elhangzottak olyan megnyilatkozások, hogy Egyiptom esetleg felmondja, vagy érvénytelennek tekinti az Izraellel kötött Camp David-i békeszerződést, mindez megmaradt a retorikai fogások szintjén.

A belső változásokat nem követték a korábbiakkal merőben ellentétes külpolitikai vagy külgazdasági lépések, így Egyiptomnak jó esélye van arra, hogy megőrizze az 1970-es évek vége óta tudatosan vállalt regionális stabilizáló szerepét. A közel-keleti régió igen törékeny stabilitása szempontjából a jövőben is kulcsfontosságú Kairó szerepe. Kairó továbbra is támogatja a térség nukleáris fegyverektől mentes zónává (Nuclear-Weapon-Free Zone - NWFZ) alakítását, bár kialakításának nincs esélye a súlyos regionális konfliktusoktól terhelt Közel-Keleten.²⁷ Egyiptom az arab világban ma is véleményformáló tekintéllyel rendelkezik, ezen túl nagyon komoly diplomáciai erőfeszítéseket tett és tesz a palesztin frakciók megbékélése, a palesztin-izraeli viszony javítása érdekében, sőt a líbiai és a szíriai polgárháborúban végzett, a közvetítői lépésektől a humanitárius közreműködésig terjedő sokrétű hozzájárulása pótolhatatlanul fontos. Éppen ezért a nemzetközi közösség, benne a szűkebb közel-keleti régió

²⁷ Gyene Pál - Harangozó Dániel: „A közép-ázsiai atomfegyvermentes övezet.” *Nemzet és Biztonság*. 2011. július 51-63. o.

országainak, de a tágabb, Mediterrán térség, benne az EU érdeke is az, hogy Egyiptom politikai és gazdasági stabilizációja minél hamarabb, minél kevesebb zökkenővel mehessen végbe.

Nagyon fontos a legnagyobb jövedelemtermelő ágazatok, így az idegenforgalom helyzetének javítása mellett maga az általános gazdasági fejlesztés Egyiptomban, amely sokkal jobban a diverzifikáció irányába kell, hogy hasson. Ehhez szükség van az iskolázottság és a képzési szint emelésére, hogy ez által a munkaerő foglalkoztatásának lehetőségét bővítsék. Ez a közel-keleti térség más arab országait is érinti, mint például Szíria²⁸ és Szaúd-Arábia²⁹ helyzetét. A foglalkoztatás bővítésére és a diverzifikált gazdaságfejlesztésre jó példákkal szolgáltak korábban is ezek az arab országok.

Az élelmezésbiztonság belső eszközökkel való javítása, így az élelmiszertermelés növelése is alapvető fontosságú kérdés. Így, élve a nemzetközi, pl. európai uniós forrásokból támogatott projektek lehetőségével, fontos feladat a fejlett technológiák, modern módszerek elterjesztésének leghatékonyabb módjait megtalálni. Számos országban, így Egyiptomban már 1953-ban létrehoztak szaktanácsadási hálózatokat elsődlegesen a kis és középvállalkozások számára, amelyek tapasztalataira a jövőben is lehet építeni.³⁰

Az ún. Arab Tavasz által érintett országokban 2011 elejétől számottevő politikai és gazdasági változások indultak, amely az esetek egy részében a polgári lakosság jelentős tömegeit is érintő katonai műveletek nyomán súlyos pusztításokkal járó polgárháborúvá eszkalálódott, például Szíria és Líbia esetében. Tunézia, illetve Egyiptom esetében az erőszak korlátozottabb volt ugyan, de számottevő pozitív átalakulást sem, a társadalmi sem, a gazdasági életben nem eredményezett. Épp ellenkezőleg, komoly gazdasági leszakadás, valamint a Mubarak, Kadhafi, és Asszad nevével fémjelzett diktatórikus, ugyanakkor stabil és szekuláris rendjét nem demokratikus fordulatok követték, hanem káosz felé mutató állapotok, továbbá vallási szélsőséges csoportok erőteljes fellépése követte. Mubarak távozásával Egyiptom esélyt kapott az átalakulásra, gyökeres társadalmi fordulatra, azonban a jelek szerint ezzel az eséllyel, egyelőre az ország vezetése nem képes megfelelő módon élni.

Egyiptom korábban kedvező gazdasági növekedési mutatói mára szinte semmivé váltak. Az ország belpolitikai válságok sorozatát éli át, miközben a gazdaság stagnál. A legkedvezőbb forgatókönyv esetén is hosszú időre lesz szükség ahhoz, hogy Egyiptom stabilitása helyreálljon és az országba helyezett nemzetközi bizalom is olyan szintet érjen el, amely lehetővé teszi a nemzetgazdaság újbóli növekedési pályára állítását.

²⁸ Zsarnóczai J. Sándor: „Gazdasági fejlődés és terveződés Szíriában.” *Közgazdasági Szemle*. Vol. 26. No. 9. (1979) 1103-1118. o.

²⁹ Zsarnóczai J. Sándor: „Közé-Kelet élelmiszerhelyzetének kilátásai.” *Gazdálkodás*. Vol. 41. évfolyam No. 5. (1997) 55-61. o.

³⁰ Kozári József: *Szaktanácsadás*. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, 2007. 150 o.